

Hogere belastingontvangsten en aardgasbaten zorgen voor overschot Rijk in 2005

Drs. F. Arkesteijn

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006.
Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2004–2005	= 2004 tot en met 2005
2004/2005	= het gemiddelde over de jaren 2004 tot en met 2005
2004/'05	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2004 en eindigend in 2005
2002/'03–2004/'05	= boekjaar enz., 2002/'03 tot en met 2004/'05

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

In 2005 bedroegen de rijksuitgaven 132,9 miljard euro. Dat is 2,9 miljard euro meer dan in 2004. De uitgaven voor sociale voorzieningen zijn met 2 miljard euro het sterkst gestegen. Ook voor algemeen bestuur en sociale voorzieningen is fors meer uitgegeven. De inkomsten van het Rijk stegen in 2005 met 11,9 miljard euro tot een niveau van ruim 133 miljard. Vooral de toegenomen belastingontvangsten en aardgasbaten zorgden voor hogere inkomsten. Het vorderingentekort van het Rijk van 8,6 miljard euro in 2004 is hierdoor omgeslagen in een overschot van 0,4 miljard in 2005, oftewel 0,1 procent van het BBP.

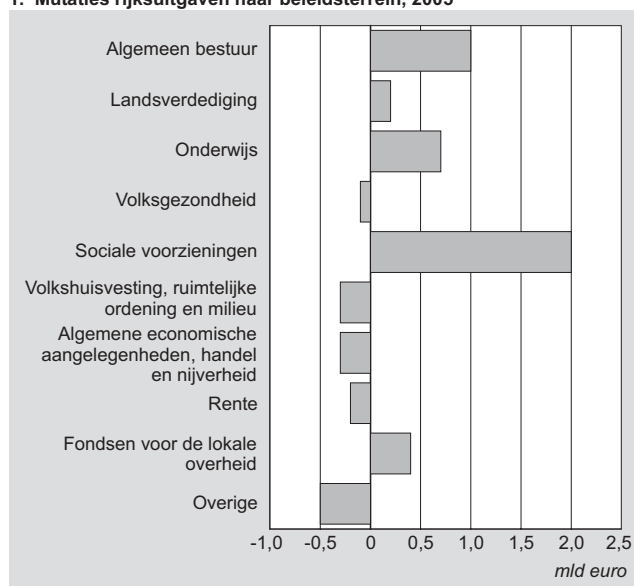
Rijksuitgaven 2,2 procent gestegen in 2005

Het Rijk heeft in 2005 bijna 133 miljard euro uitgegeven. Dat is 2,2 procent meer dan in het voorafgaande jaar. In 2004 namen de rijksuitgaven nog af met 0,5 procent. In de periode 2001–2003 namen de rijksuitgaven jaarlijks met gemiddeld 7 procent toe. In vergelijking met die jaren is de groei van de rijksuitgaven in 2005 dus van geringe omvang. Omdat het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2005 met ruim 3 procent is toegenomen, liep het aandeel van de rijksuitgaven in het BBP licht terug (van 26,5 procent in 2004 naar 26,3 in 2005). Over de afgelopen zes jaar was dit percentage alleen in 2000 en 2001 lager. Het grootste gedeelte van het rijksbudget is in 2005 besteed aan sociale voorzieningen (26,6 miljard euro), gevolgd door onderwijs (24,8 miljard euro). De uitgaven voor sociale voorzieningen zijn in 2005 ook met het grootste bedrag gestegen. Verder is fors meer uitgegeven voor algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking en onderwijs. Hiertegenover staat een daling van de uitgaven voor volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu en algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid.

Sterke stijging uitgaven voor sociale voorzieningen

De uitgaven voor sociale voorzieningen zijn met 2 miljard euro gestegen tot een niveau van 26,6 miljard, een stijging van 8,2 procent. Deze toename is het gevolg van uiteenlopende ontwikkelingen. Zo is de rijksbijdrage in het exploitatietekort van het AOW-fonds met 1,7 miljard euro toegenomen. Door het tekort aan te vullen met rijksmiddelen kan de AOW-premie ongewijzigd blijven. De invoering van de nieuwe rijksregeling tegemoetkoming

1. Mutaties rijksuitgaven naar beleidsterrein, 2005*

AOW-gerechtigden leidde tot een extra uitgave van 0,3 miljard euro. Met deze regeling beoogt het Kabinet de koopkracht van AOW-ers te verbeteren. Verder speelde de nieuwe Wet op de kinderopvang per 1 januari 2005. In plaats van verschillende gemeentelijke subsidieregelingen kunnen gezinnen voortaan via de belastingdienst in aanmerking komen voor bijdragen in de kosten van kinderopvang. Naast deze verschuiving van uitgaven van gemeenten naar het Rijk, is ook het niveau van de uitgaven voor kinderopvang fors gestegen (+0,3 miljard euro). Hiertegenover stond een daling van 0,3 miljard euro voor de Bijdrage in de Kosten van Kortingen (BIKK). Met de BIKK compenseert het Rijk de fondsen voor de AOW en ANW voor een daling van de premie-opbrengst. Deze daling is een gevolg van de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001.

Meer geld voor algemeen bestuur

Voor algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking is in 2005 1,0 miljard euro meer uitgegeven (+8,6 procent). Dit had voor 0,5 miljard euro te maken met de opdrachten aan de Europese Unie. Een deel van deze opdrachten is gebaseerd op het nationaal inkomen. Een toename van het relatieve aandeel van een lidstaat in het Bruto Nationaal Inkomen (BNI) van de Europese Unie impliceert dat dat land ook een relatief groter deel van de BNI-afrachten voor zijn rekening neemt. Verder heeft het Rijk 0,3 miljard euro extra toegevoegd aan het budget van de belastingdienst vanwege de taakuitbreiding. Met ingang van 2005 is de belastingdienst namelijk ook belast met de uitkering van de bijdragen aan gezinnen in de kosten van kinderopvang. Eind 2005 is de uitbetaling van de huur- en zorgtoeslag aan het takenpakket toegevoegd en vanaf 2006 is de heffing en inning van de premies werknemersverzekeringen overgenomen van het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen. Aan ontwikkelingssamenwerking is 0,2 miljard euro extra besteed. Het ging hierbij om noodhulp en steun voor de wederopbouw aan de door de Tsunami getroffen landen en schuldkwijtschelding aan arme landen.

Onderwijsuitgaven blijven stijgen

Het Rijk heeft 0,7 miljard euro extra besteed aan onderwijs, een toename van 3 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Hiermee bleef de groei wat achter bij de ontwikkelingen in 2004 en 2003 (+3,8 en +4,3 procent). Bij het primair onderwijs resulteerden het toegenomen aantal leraren, de aanschaf van ict-leermiddelen en het onderwijs aan leerlingen met een handicap of gedragsstoornis in een extra rijksbijdrage van 0,3 miljard euro. Bij het voortgezet onderwijs leidde vooral het grotere aantal leerlingen tot een verhoging van de rijksbijdrage van 0,3 miljard euro. Hiertegenover stond een daling van 0,1 miljard euro voor de tegemoetkoming van studiekosten. Dit hing samen met het afschaffen van het lesgeld met ingang van schooljaar 2005–2006 voor scholieren in het voortgezet onderwijs en voor 16- en 17-jarigen in het beroepsonderwijs. Bij het tertiair onderwijs werd 0,2 miljard euro extra ingezet om een grotere deelname aan het hoger en wetenschappelijk onderwijs te realiseren.

Minder geld voor volkshuisvesting en algemene economische aangelegenheden

In 2005 is vooral minder besteed aan volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu en algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid (elk -0,3 miljard). In het laatste geval ging er minder geld naar de exportkredietverzekering. Het Rijk neemt onder bepaalde voorwaarden risico's van export over die niet door de markt kunnen worden gedragen, teneinde een gezonde

Tabel 1
Rijksuitgaven en–inkomsten naar beleidsterrein

	Uitgaven		Inkomsten	
	2004	2005*	2004	2005*
<i>mld euro</i>				
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	11,6	12,6	2,5	2,5
Landsverdediging	7,3	7,5	0,3	0,9
Openbare orde en veiligheid	8,3	8,4	1,2	1,3
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	24,1	24,8	0,6	0,3
Volksgesondheid	9,5	9,3	0,1	0,2
Sociale voorzieningen	24,6	26,6	0,2	0,2
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,6	2,3	0,6	0,6
Cultuur, recreatie en eredielen	1,8	1,8	0,2	0,2
Brandstoffen en energie	0,3	0,4	4,7	6,2
Landbouw, jacht en visserij	1,3	1,2	0,4	0,2
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,3	1,0	1,2	1,4
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	8,9	8,8	0,8	0,6
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, fondsen voor de lokale overheid)	28,5	28,1	108,6	118,7
Totaal	130,0	132,9	121,4	133,3

Bron: CBS.

Tabel 2
Aandeel rijksuitgaven per beleidsterrein in totaal

	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
%						
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	8,9	8,6	8,7	8,2	8,9	9,5
Landsverdediging	6,4	6,3	5,8	5,6	5,6	5,6
Openbare orde en veiligheid	5,7	5,8	6,2	6,1	6,4	6,3
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	18,0	17,8	18,1	17,7	18,5	18,7
Volksgesondheid	3,6	4,9	5,4	6,0	7,3	7,0
Sociale voorzieningen	16,3	16,7	18,7	19,3	18,9	20,0
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,4	2,1	2,0	2,0	2,0	1,7
Cultuur, recreatie en eredielen	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4
Brandstoffen en energie	0,3	1,5	0,2	0,2	0,2	0,3
Landbouw, jacht en visserij	1,4	1,4	1,2	1,3	1,0	0,9
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,3	0,9	1,1	1,1	1,0	0,7
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	6,9	7,1	7,3	7,4	6,9	6,6
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, fondsen voor de lokale overheid)	27,3	25,4	23,8	23,7	21,9	21,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product	25,2	25,9	26,4	27,4	26,5	26,3

Bron: CBS.

concurrentiepositie van het nationale bedrijfsleven te bevorderen. Door omvangrijke terugbetalingen van Polen, Peru en Rusland is in 2005 per saldo 0,3 miljard euro minder verstrekt aan schade-uitkeringen voor exportkredietverzekering. Bij volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu is 0,1 miljard euro minder uitgegeven voor stedelijke vernieuwing. Door het stopzetten van de Energiepremieregeling worden geen middelen meer verstrekt voor het treffen van energiebesparende maatregelen in woningen (zoals de aanschaf van zonnepanelen en zuinige koelkasten). In 2004 gaf het Rijk hiervoor nog 0,1 miljard euro uit. Verder is een deel van de daling toe te schrijven aan incidentele rijksuitgaven van 0,1 miljard euro in 2004 voor de sluiting van draaitrommels en de beëindiging van chloortransporten.

Belastingopbrengst fors gestegen

De inkomsten van het Rijk zijn in 2005 met 11,9 miljard euro gestegen tot een niveau van 133,3 miljard. Hiervan hebben de

rijksbelastingen 114,3 miljard euro opgebracht, ruim negen procent meer dan in het voorgaande jaar. In 2004 nam de belastingopbrengst slechts met 3 procent toe. Deze gunstige ontwikkeling is vooral veroorzaakt door toegenomen opbrengsten bij de loon- en inkomstenbelasting (+3,8 miljard), de vennootschapsbelasting (+2,1 miljard), de BTW (+1,1 miljard), de dividendbelasting (+0,9 miljard) en de milieuheffingen (+0,8 miljard).

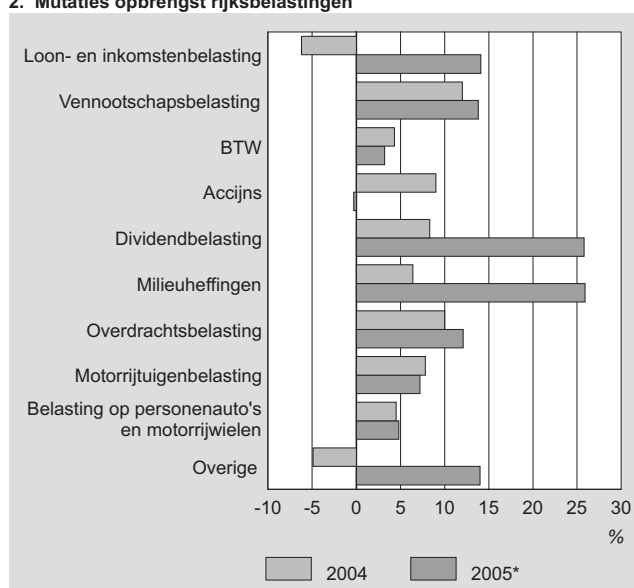
De opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting is hoofdzakelijk gestegen door forse nabetalen van de sociale fondsen (+2,8 miljard). De belastingdienst int de loon- en inkomstenbelasting samen met de premies volksverzekeringen (AOW, ANW en AWBZ). Deze belastingen en premies worden eerst voorlopig verdeeld over het rijk en de sociale fondsen. Na twee jaar wordt de loonbelasting afgerekend via nabetalen en na vier jaar de inkomstenbelasting. Door de invoering van een nieuw belastingstelsel in 2001 kon het ministerie van Financiën toen moeilijk bepalen hoe de belastingen en premies over het rijk en de sociale fondsen verdeeld moesten worden. De nabetalen ten laste van de fondsen in 2005 zijn uiteindelijk veel hoger dan geraamd.

Tabel 3
Belastingontvangsten Rijk

	2003	2004	2005*	2004	2005*
	<i>mld euro</i>			<i>mutatie t.o.v. voorgaand jaar in %</i>	
BTW	33,6	35,1	36,2	4,3	3,2
Loon- en inkomstenbelasting	29,2	27,4	31,2	-6,2	14,1
Vennootschapsbelasting	13,4	15,0	17,1	12,0	13,8
Accijns	8,6	9,4	9,3	9,0	-0,3
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	2,9	3,0	3,1	4,5	4,8
Overdrachtsbelasting	3,4	3,8	4,3	10,0	12,1
Dividendbelasting	3,1	3,4	4,3	8,3	25,8
Motorrijtuigenbelasting	2,1	2,2	2,4	7,8	7,2
Milieuheffingen	3,1	3,3	4,1	6,4	25,9
Overige	2,1	2,0	2,3	-4,9	14,0
Totale opbrengst	101,5	104,5	114,3	3,0	9,4

Bron: CBS

2. Mutaties opbrengst rijksbelastingen

De toename van de vennootschaps- en dividendbelasting hing samen met de hogere winsten van bedrijven. Bij de vennootschapsbelasting speelde ook het effect van de verhoging van de heffingsrente tot 5 procent per 1 januari 2005. Bij dit rentepercentage betaalden veel bedrijven sneller en meer dan verplicht was doordat de teveel betaalde belasting een gunstige rentevergoeding van de Staat opleverde. De BTW-opbrengst bleef met een groei van ruim 3 procent licht achter bij de ontwikkelingen in 2004 en 2003 (+4,3 en 4,0 procent). De opbrengst van de milieuheffingen is gestegen door de verhoging van de tarieven op energie.

Niet-belastingontvangsten toegenomen

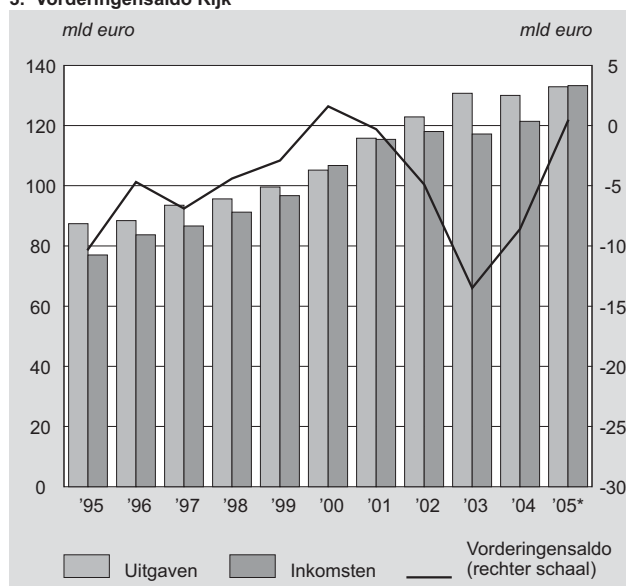
In 2005 bedroegen de niet-belastingontvangsten 19 miljard euro (tabel 4). Hiermee vormden zij 14 procent van de totale rijksinkomsten. Ten opzichte van 2004 namen de niet-belastingontvangsten met 2,1 miljard euro toe. Hiervan is bijna driekwart toe te schrijven aan hogere aardgasbaten (+1,5 miljard). De toegenomen ontvangsten hingen samen met de hoge olieprijs waaraan de aardgasprijs gekoppeld is. Door toegenomen spanningen in de wereld en een grotere vraag lag de olieprijs in 2005 hoger

dan in het jaar daarvoor. Verder heeft de verkoop van defensiemateriaal aan het buitenland 0,6 miljard euro meer opgebracht en is de opbrengst van de successierechten in 2005 met 0,2 miljard gestegen. Daarentegen zijn de verkopen van de overige goederen en diensten (niet zijnde defensiemateriaal) met 0,3 miljard euro afgenomen. Dit is voornamelijk het gevolg van het afschaffen van het lesgeld met ingang van schooljaar 2005–2006 voor scholieren in het voortgezet onderwijs en voor 16- en 17-jarigen in het beroepsonderwijs.

Overschot Rijk van 0,1 procent BBP

De maatregelen van het kabinet om het vorderingstekort van de overheid terug te brengen, hebben in 2005 haar weerslag op de rijksfinanciën gehad. In totaal zijn de inkomsten van het Rijk in dat jaar met 11,9 miljard euro (+9,8 procent) gestegen en de rijksuitgaven met 2,9 miljard euro (+2,2 procent). Het vorderingstekort van het Rijk van 8,6 miljard euro in 2004 is door deze ontwikkeling omgeslagen naar een overschot van 0,4 miljard euro in 2005. Dit komt neer op 0,1 procent van BBP. De laatste keer dat het Rijk een overschot had was in 2000. De terugkeer naar een overschot van het Rijk leverde een bijdrage aan de ver-

3. Vorderingsaldo Rijk

Tabel 4
Rijksuitgaven en-inkomsten naar economische categorieën, sector overheid

	2004	2005*		2004	2005*
	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
Lopende rekening					
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Lonen, salarissen en sociale lasten	10,7	10,9			
Aankoop van goederen en diensten	8,7	8,9	Verkoop van goederen en diensten	3,0	3,4
Afschrijvingen	3,0	3,1	Ontvangen rente	1,1	1,1
Betaalde rente	10,6	10,4	Dividenden, pachten e.d.	5,9	7,6
Pacht e.d.	0,0	0,0	Ontvangen exploitatiesubsidies	0,0	0,0
Exploitatiesubsidies verstrekt aan:					
Marktbedrijven van het Rijk	0,2	0,2	Ontvangen belastingen op productie en invoer	56,8	59,6
Overige bedrijven	2,6	2,2	Ontvangen belastingen op inkomen en vermogen	47,6	54,7
Betaalde belastingen op productie en invoer	0,0	0,0	Inkomensoverdrachten van:		
Sociale overdrachten in natura	2,5	2,9	Overheidsinstellingen	0,5	0,4
Inkomensoverdrachten aan:			Gezinnen	0,6	0,6
Sociale verzekeringsinstellingen	12,7	13,9	Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,4	0,4
Overige overheidsinstellingen	54,8	55,4	Buitenland	0,1	0,1
Gezinnen	7,6	7,8	Totaal lopende inkomsten	116,1	127,8
Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,1	0,1			
Buitenland	5,7	6,2			
Totaal lopende uitgaven	119,3	122,2			
Saldo lopende rekening (besparingen)	-3,2	5,6			
Kapitaalrekening					
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Investerings- Uitbreiding van grond-, weg- en waterbouwkundige werken	2,1	1,7	Verkoop van investeringsgoederen ¹⁾	0,2	0,2
Overige nieuwe investeringen ¹⁾	1,6	1,9	Verkoop van grond e.d.	0,2	0,3
Aankoop van gebruikte investeringsgoederen	0,1	0,1	Afschrijvingen	3,0	3,1
Aankoop van grond	0,2	0,2	Kapitaaloverdrachten		
Kapitaaloverdrachten			Vermogensheffingen	1,5	1,7
Investeringsbijdragen	5,0	4,9	Investeringsbijdragen	0,2	0,1
Overige kapitaaloverdrachten	1,7	2,0	Overige kapitaaloverdrachten	0,1	0,1
Totaal kapitaaluitgaven	10,7	10,7	Totaal kapitaalinkomsten	5,3	5,5
Saldo kapitaalrekening	-5,4	-5,2	Totaal lopende en kapitaalinkomsten	121,4	133,3
Totaal lopende en kapitaaluitgaven	130,0	132,9			
Saldo lopende en kapitaalrekening (vorderingensaldo)	-8,6	0,4			
Financiering					
<i>Mutaties vorderingen (netto)</i>			<i>Mutaties schulden (netto)</i>		
Kas en rekening-courant	-1,9	5,4	Munten in omloop	0,0	-0,1
Kortlopende kredieten	5,3	5,8	Schatkistpapier	-2,6	0,2
Langlopende kredieten	0,2	2,0	Obligaties	14,8	5,2
Aandelen en overige deelnemingen	-1,3	-0,8	Kortlopende kredieten	1,6	-9,2
Transitorische posten	0,4	-0,3	Langlopende kredieten	-0,1	-0,1
Totaal mutaties vorderingen (netto)	2,6	12,1	Transitorische posten	-2,5	15,6
Saldo mutaties vorderingen en schulden (financiering vorderingensaldo)	8,6	-0,4	Totaal mutaties schulden (netto)	11,2	11,7

¹⁾ Incl. kostbaarheden.

Bron: CBS.

Tabel 5
Vorderingensaldo overheid

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	<i>in % BBP</i>							
Saldo centrale overheid	0,4	-0,2	-1,1	-2,8	-1,7	0,1	0,3	0,7
Saldo lokale overheid	0,0	-0,1	-0,5	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Saldo sociale verzekeringsfondsen	1,6	0,1	-0,4	0,0	0,1	-0,1	0,0	-0,3
Vorderingensaldo overheid	2,0	-0,3	-2,0	-3,1	-1,8	-0,3	0,1	0,2

Bron: CBS (gegevens t/m 2005) en Miljoenennota 2007 (gegevens vanaf 2006).

betering van het vorderingensaldo van de gehele overheid. De lokale overheid zorgde daarentegen voor een verslechtering van dit saldo. Zij sloot 2005 af met een tekort van 0,3 procent van het BBP (-0,2 procent in 2004). Het overschot van de sociale fondsen van 0,1 procent van het BBP in 2004 sloeg om in een tekort van 0,1 procent in 2005. Voor de gehele overheid resulteerde per saldo een vorderingstekort van 0,3 procent van het BBP.

Volgens de Miljoenennota 2007 zal het vorderingensaldo van de gehele overheid in 2006 uitkomen op een overschot van 0,1 procent van het BBP. Hiermee hebben de overheidsfinanciën zich hersteld van het dieptepunt in 2003, toen er een vorderingstekort was van 3,1 procent van het BBP. De ruimte heeft het kabinet

gebruikt om voor 2007 een lastenverlichting voor te stellen van 1 miljard euro. Deze lastenverlichting wordt evenredig verdeeld over burgers en bedrijven. Een half miljard euro wordt gebruikt voor een verlaging van de WW-premie. Verder wordt de ouderbijdrage voor de kinderopvang met 125 miljoen euro verlaagd en wordt de kinderbijslag met 125 miljoen verhoogd. Het bedrijfsleven krijgt lastenverlichting door een verlaging van het tarief voor de vennootschapsbelasting (van 29,1 naar 25,5 procent). Het vorderingenoverschot van de gehele overheid zal volgens de Miljoenennota in 2007 naar verwachting nog verder toenemen (0,2 procent van het BBP). Het vorderingenoverschot van het Rijk komt volgens de Miljoenennota in 2007 uit op 0,7 procent van het BBP.